

Kaip veikia ES?

Istorija, struktūra ir bendradarbiavimas

Įvadas

Europos Sąjunga (ES) yra nepriklausomų šalių demokratinio bendradarbiavimo pavyzdys – tai ne tik politinė ar ekonominė partnerystė bendram tikslui siekti. ES buvo įkurta siekiant užtikrinti taiką ir stabilumą po Antrojo pasaulinio karo, o šandien ji veikia remdamasi bendrais principais, tokiais kaip demokratija, teisinės valstybės principai, žmogaus teisės ir solidarumas.

Šandien, kai pasaulis susiduria su tokiais iššūkiais kaip **klimato kaita, migracija ar skaitmeninė transformacija**, ES vienija savo valstybes nares, kad veiktų kartu ir padidintų savo poveikį. ES esmė – **aktyvūs piliečiai**. Be balsavimo renkant Europos Parlamento narius (EP), žmonės gali formuoti politiką dalyvaudami diskusijose ir įvairiose iniciatyvose. Supratimas, kaip veikia ES, suteikia galimybes:

- ✦ Priimti pagrįstus sprendimus rinkimuose,
- ✦ Dalyvauti politikos formavime,
- ✦ Reikalauti atsakomybės iš institucijų,
- ✦ Stiprinti demokratinį gyvenimą Europoje ir savo šalyje.

Trumpai tariant, supratimas apie ES veikimą padeda piliečiams aktyviai dalyvauti demokratiame procese visoje Europoje, ne tik savo šalyje.

Pagrindinės sąvokos ir apibrėžimai

- ◆ **Europos Sąjunga (ES):** 27 valstybių politinė ir ekonominė sąjunga, bendradarbiaujanti teisingumo, saugumo, prekybos ir aplinkosaugos srityse. ES veikia grindžiama tokiais principais kaip demokratija, žmogaus teisės ir teisinės valstybės principai, o ją valdo kelios bendros institucijos.

- ◆ **Europos Sąjungos sutartis (Maastrichto sutartis, 1993 m.):** Oficialiai įkūrė ES, įvedė ES pilietybę ir padėjo pagrindą bendroms politikoms.
- ◆ **Europos pilietybė:** Automatiškai suteikiama valstybių narių piliečiams, užtikrinanti laisvą judėjimą, balsavimo teises ir konsulinę apsaugą užsienyje.
- ◆ **Europos Komisija:** Teikia įstatymų pasiūlymus ir prižiūri jų įgyvendinimą.
- ◆ **Europos Parlamentas:** Tiesiogiai renkamas organas, atstovaujantis piliečių interesams.
- ◆ **ES Taryba:** Atstovauja nacionalinėms vyriausybėms; kartu su Parlamentu derasi ir priima teisės aktus.
- ◆ Būti **aktyviu ES piliečiu** reiškia: sekti informaciją, balsuoti rinkimuose, dalyvauti viešosiose pilietinėse iniciatyvose (pvz., Europos piliečių iniciatyvoje) ir įsitraukti į ES politikos diskusijas.

Realūs pavyzdžiai

- ◆ **Bendradarbiavimas Europoje prieš ES:** 1951 m. balandžio 18 d. – įkurta Europos anglių ir plieno bendrija (EAPB). Šešios šalys – Prancūzija, Vokietija, Italija, Belgija, Nyderlandai ir Liuksemburgas – pasirašė sutartį, kuria jų anglių ir plieno pramonė buvo perduota bendrai kontrolei. Tai tapo pirmuoju žingsniu ekonominės integracijos link – mažinant karo riziką per bendrą išteklių valdymą. EAPB veiklą pradėjo 1952 m.
- ◆ **Euro zonos krizė ir Bankų sąjungos sukūrimas:** Po 2008 m. finansų krizės ES ėmėsi koordinuotų atsigavimo priemonių, vykdytų 2010–2019 m., įskaitant paramos paketus sunkumų patiriančioms šalims, tokioms kaip Graikija, Airija ir Portugalija. Taip pat buvo įkurta Bankų sąjunga, siekiant sustiprinti finansinę priežiūrą ir valdyti žlungančius bankus, mažinant būsimų krizių riziką. Šis laikotarpis parodė, kaip tokios ES institucijos kaip Europos Centrinis Bankas ir Europos Komisija bendradarbiauja siekdamos užtikrinti ekonominį stabilumą, dalydamosi suverenėmis galiomis.
- ◆ **Paryžiaus susitarimas ir klimato kaita:** ES atliko pagrindinį vaidmenį derantis dėl Paryžiaus klimato susitarimo, kurio tikslas – mažinti išmetamųjų dujų kiekį. Šis susitarimas tapo pagrindu Europos žaliajam kursui,

paskelbtam 2019 m., kuriuo siekiama iki 2050 m. pasiekti klimatui neutralų žemyną. Tai pavyzdys, kaip ES veikia formuodama vieningą aplinkos politiką, pasitelkdama bendrą teisėkūros procesą ir ilgalaikius, demokratiškai patvirtintus tikslus visų valstybių narių lygmeniu.

- ◆ **Brexitas:** 2016 m. Jungtinė Karalystė surengė nacionalinį referendumą ir nusprendė pasitraukti iš ES. Formalus išstojimo procesas pradėtas pagal Europos Sąjungos sutarties 50 straipsnį, pažymėdamas pirmą kartą, kai valstybė narė nusprendė pasitraukti iš Sąjungos. Tai tapo svarbiu demokratinio pasirinkimo pavyzdžiu ES sistemoje. Šis procesas taip pat išbandė ES teisinį ir politinį pajėgumą valdyti išstojimą, kartu išlaikant likusių narių vienybę.

Duomenys ir statistika

- ◆ **Atviros sienos:** Šengeno erdvė nuo 1985 m. leidžia žmonėms judėti be pasienio patikrinimų. Ji yra vienas pagrindinių ES laisvo judėjimo principo pagrindų – kiekvienas ES pilietis gali keliauti, dirbti ir gyventi bet kurioje ES šalyje be specialių formalumų. Į Šengeno erdvę įeina visos ES valstybės narės, išskyrus Kiprą ir Airiją. Bulgarija ir Rumunija prisijungė neseniai – 2024 m. kovą. Šengeno erdvei taip pat priklauso keturios ne ES šalys: Islandija, Norvegija, Šveicarija ir Lichtenšteinas.
- ◆ **Bendra valiuta:** Eurą, įvestas 1999 m., yra oficiali 20 ES šalių valiuta. Šios valstybės vadinamos euro zona. Eurą paskatino Europos integraciją, sudarydamas galimybes euro zonos gyventojams visapusiškai naudotis bendra rinka. Dauguma ES šalių nuo 50 % iki 80 % savo prekių eksportuoja į kitas ES valstybes.
- ◆ **Studentų mainai:** Nuo 1987 m. studentų mainai ES vykdomi per „Erasmus+“ programą. Pirmaisiais metais joje dalyvavo 3 200 studentų iš 11 Europos šalių. Nuo to laiko „Erasmus+“ suteikė galimybę 15 milijonų žmonių gyventi ir studijuoti 34 šalyse – tiek ES viduje, tiek už jos ribų.

Iššūkiai ir diskusijos

- ◆ **Demokratija ir piliečių įsitraukimas:** ES dažnai kritikuojama dėl atotrūkio tarp sprendimų priėmimo ir piliečių tiesioginės įtakos, ypač kalbant apie nerenkamas institucijas, tokias kaip Europos Komisija ar ES Taryba.
- ◆ **Brexitas:** Jungtinės Karalystės pasitraukimas iš ES (**Brexitas**) 2020 m. parodė augantį skepticizmą kai kuriose Europos šalyse dėl narystės ir integracijos. Šis įvykis paskatino apmąstyti vidaus komunikacijos, vienybės bei viešų klausimų sprendimo ir skaidrumo svarbą, taip pat paskatino peržiūrėti ES komunikacijos modelį.
- ◆ **Migracijos krizė 2015 m.:** Šis laikotarpis atskleidė ES solidarumo spragas – kai kurios šalys priėmė daug prieglobsčio prašytojų, o kitos priešinosi nustatytoms kvotoms ir priėmimo skaičiams. Nepavykęs pabėgėlių paskirstymas ir sunkumai derinant humanitarinę atsakomybę su nacionaline kontrole parodė bendros politikos ir finansavimo trūkumus sienų apsaugai bei susitarimams su kilmės ir tranzito šalimis.
- ◆ **Plėtra:** Daugėjant valstybių, siekiančių narystės ES (pvz., Vakarų Balkanų šalys, Ukraina, Moldova), kyla klausimų, kiek toli ir kaip greitai ES turėtų plėstis. Diskutuojama dėl integracijos galimybių ir sanglaudos išlaikymo, o tarp esamų narių auga viešasis skepticizmas dėl tolesnės plėtros.
- ◆ **Užsienio politika ir autonomija:** ES vis dar sunku kalbėti vienu balsu tarptautinėje arenoje, ypač saugumo ir užsienio politikos klausimais (pvz., dėl Rusijos, Kinijos, Artimųjų Rytų). Tęsiasi diskusijos, kaip ES turėtų reaguoti į globalius iššūkius, pavyzdžiui, į karą Ukrainoje, sprendžiant energetinės priklausomybės, gynybos paramos ar sankcijų koordinavimo klausimus, kuriuos apsunkina vienbalsiškumo reikalavimai.
- ◆ **Duomenų apsauga ir skaitmeninė suverenitetas:** Priėmusi Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą (BDAR), ES tapo viena iš lyderių reguliuojant technologijų gigantus ir ginant skaitmenines teises. Tarp ES ir tarptautinių technologijų bendrovių, ypač iš JAV, kyla ginčų dėl duomenų privatumo, naudojimo ir perdavimo. Ieškoma pusiausvyros tarp inovacijų ir

reguliavimo – kaip apsaugoti vartotojus nevaržant technologinės pažangos. Šias pastangas palaiko ES siekis užtikrinti skaitmeninį suverenitetą, t. y. didesnę kontrolę savo duomenims, infrastruktūrai ir skaitmeninėms paslaugoms, taip stiprinant strateginę nepriklausomybę skaitmeniniame pasaulyje.

Papildoma literatūra ir šaltiniai

- ✦ Council of Europe. (2022). *Youth for democracy brochure*. <https://rm.coe.int/youth-for-democracy-brochure-2022/1680a602b0>
- ✦ European Parliament. (n.d.). *Historical development of European integration*. In *European Parliament factsheets*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/section/185/historical-development-of-european-integration>
- ✦ European Union. (n.d.). *EU countries*. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries_en
- ✦ European Union. (n.d.). *History of the EU*. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_en
- ✦ Eurostat. (2024). *Key figures on Europe – 2024 edition*. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15216629/20260915/KS-EI-24-001-EN-N.pdf/4aa75d55-c529-414b-5dc2-e4be3df1b199>
- ✦ Goddard, V., Shore, C., & Llobera, J. (2021). *The Anthropology of Europe*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003135197>
- ✦ Bojinovic Fenko, A. (2024). *The EU as a global actor: The significance of changes in the world order from 2004 to 2024 as regards EU actorness*. Polish Political Science Yearbook, 53(2). <https://journalse.com/pliki/pw/2-2024-Bojinovic.pdf>

Vaizdo įrašai

- ✦ European Parliament. (2024, June 17). *A road to unity: the EU's history*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Oxl4KVBfviE>

- ★ European Parliament. (2013, December 19). *How it works: Electing Europe's future*. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=hv60a9BEYPs>

Visi šaltiniai peržiūrėti 2025 m. rugsėjo 15 d.

**Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga**

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autorius (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos švietimo ir kultūros vykdomosios įstaigos (EACEA) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EACEA negali būti laikoma už juos atsakinga.

Projekto kodas: KA220-YOU-000286883